

חידושי סוגיות

בגדר הדין ד"ירחיב לו את הדרך"

הרמב"ם בהביאו את הדין ד"ירחיב לו את הדרך" אינו מפרט לכאורה את גדרו של הדין (כפי שנתבאר דין זה בשאר הראשונים) וביותר יש לתמוה במה שמשיט את אחד הפסוקים המובאים בגמרא כמקור לדין זה. לקמן מנסה רבינו ליישב דעת הרמב"ם ע"פ מה ששינה מלשון התוספתא, ודוחה. ומבאר, בהקדים שמדייק בלשון הגמרא והמדרש דב' דעות חלוקות הם. ולפי"ז מקשה על פירש"י עה"ת שהרכיב את דעת הגמ' והמדרש כאחד, דלא כבפירושו על הש"ס, ועפ"י מה שמבאר כוונת רש"י עה"ת מתאים את שיטת הרמב"ם עם פירש"י עה"ת. חוקר ביסודו של הדין ד"ירחיב לו הדרך" ותולה בזה מחלוקת רש"י בפירושו על הש"ס והרמב"ם ולפי"ז מיישב התמיהות בדברי הרמב"ם.

ע"ד אשר אבא אל אדני שעירה" (ל"ג י"ד)

כדרך שהרחיב יעקב לעשיו שנאמר עד אשר אבוא אל אדוני שעירה עכ"ל, ומקורו בגמרא ע"ז כ"ה ע"ב: ישראל שנזדמן לו נכרי¹ בדרך טופלו לימינו כו' שאלו להיכן הולך ירחיב לו את הדרך כדרך שעשה יעקב אבינו לעשיו

(1*) לכאורה כן צריך להיות (ולא "עכו"ם" כדפוסים שלפנינו). וכן הוא בכמה דפוסים; או "גוי" (דפוס א' דש"ס ועוד. כת"י מינכן. צילום כת"י ספרדי נ.י. תשי"ז). וכ"ה במשנה שבראש הפרק (כב, א) בכמה דפוסים ובת"י משניות וש"ס (וראה מהר"ם בתחלת המס', דק"ס בריש המס' הערה א) ברמב"ם דפוס רומי רמ (משא"כ בדפוסים שלפנינו הל' רוצח פי"א ה"ז. שו"ע אדה"ז שפ"ב ס"א. ובס' חסרונות הש"ס בתחלת מס'

שקו"ט בדעת הרמב"ם שסתם לשונו בגדר הדין דירחיב לו הדרך

א. כתב הרמב"ם פי"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה ז': וכן אסור ליהודי להתייחד עם העובדי כוכבים מפני שהן חשודים על שפ"ד ולא יתלוה עמהן בדרך כו', וממשיך בהלכה ח': אם שאלו לאן אתה הולך ירחיב לו את הדרך

(1) כ"ז באומות הקדומות אבל בזה"ז אין הנכרי חשוד ע"ז, כמבואר בפוסקים (ראה אנציקלופדיה תלמודית ע' גוי בתחלתו, וש"נ. תשובת הר"מ שטערן בשו"ת חות יאיר סי' סו (ואשתמיטת' באנצ"ת שם). וראה לקמן ס"ג ובהנסמן שם).

שני ענינים: שצריך "להרחיב" לא רק בדיבור כי אם "במעשה" (ע"ד וזוח תשימו בין עדר ובין עדר (בראשית ל"ב, יז)), שעליו להתרחק מן הנכרי³ שבזה יובן מדוע לא פירש הרמב"ם הגדר ד"ירחיב לו הדרך", כיון ש"ירחיב" כולל לא רק הרחבה בדיבור אלא גם הרחבת הדרך למעשה. היינו, שיתרחק מן הנכרי משא"כ שאר הראשונים ביארו הגדר דירחיב לו **בדיבור** "שאם שאל אותו" וכו'.

אבל מלבד שהוא דוחק גדול⁴, הרי דין זה שצריך להתרחק מן הנכרי בדרך כתבו הרמב"ם כנ"ל בהלכה לפנ"ז⁵ ולא⁶ יתלווה עמהן בדרך⁶, ובע"כ דבמש"כ "ירחיבו לו את הדרך" כוונתו בדיבור אם שאלו להיכן אתה הולך, וא"כ הרי הדרא קושיא אמאי סתם הרמב"ם ולא פירש

(3) שמניח לנכרי שילך לפניו והוא ילך לאט לאט באופן שישאר רחוק מן הנכרי בדרך. ובא בהמשך להתחלת הדיבור בגמרא ורמב"ם "ישראל שנזדמן לו נכרי בדרך **טופלו** כו'", דאם שאלו להיכן הולך צריך להוסיף בשמירתו והגנתו, שלכן ירחיב לו הדרך, שיתרחק ממנו. וזה שירחיב לו הדרך **נאמר** לבסוף י"ל כי גם הבבות שבינתיים (היו עולין במעלה . . . ואל ישוח לפניו) מדובר בהיותו בדרך, ובא בהמשך להדין דישאל שנזדמן לו נכרי **בדרך**.

(4) וכן בגמרא, דהרי בגמ' בא תיכף בהמשך לזה ב' מעשיות איך שאמרו להן דרך רחבה יותר.

(5) דאף דיתלווה פירושו בפשטות שהוא (מעצמו) לא יתלווה (ילך) עמהן בדרך, ואם שאלו לאן אתה הולך ה"ז לכאורה כאשר פגע הנכרי בדרך, הרי לכאורה אין חילוק, דלאחרי שידעינן דלא יתלווה עמהן בדרך, מובן (ובמכש"כ) שצריך להשתדל כאשר פגע נכרי בדרך שלא ילך עמו ביחד. ובפרט את"ל (ראה הערה הבאה) דמקור דברי הרמב"ם הוא מע"ז שם.

(6) בכסף משנה מצייין על ב' ההלכות (הלכה ז' וח')

הרשע דכתיב עד אשר אבוא אל אדוני שעירה (בראשית לג, יד) וכתוב ויעקב נסע סכותה (שם י"ז) ע"כ.

אלא שצ"ע מה שסתם הרמב"ם ולא הביא את הגדר ד"ירחיב לו את הדרך" וכמוש"כ ברש"י בר"ן ובר"ח שם, וכ"כ בטושו"ע יו"ד סקנ"ג ס"ג "שאל לו להיכן אתה הולך אם היה צריך לילך פרסה יאמר שתי פרסאות אני הולך".

והנה בתוספתא ע"ז פ"ג וכן בירושלמי שם פ"ב ה"א איתא: וירחיב לו דרך, שאלו להיכן אתה הולך מפליגו כדרך שאמר יעקב כו', ואילו הרמב"ם דייק לכתוב "כדרך שהרחיב יעקב לעשו **שנאמר** עד אשר אבוא כו'", והוא כלשון הגמ' דידן **דכתיב** עד אשר אבוא אל אדוני שעירה", ולא "שאמר" או "כמו שאמר יעקב" כבתוספתא וירושלמי הנ"ל, דלפי"ז היה אפשר לפרש בדעת הרמב"ם ד"ירחיב לו הדרך" כולל

ע"ז: "כל מקום שכתוב . . . עובדי כוכבים צ"ל [יוונים]. וכל מקום שכתוב כנעני בכל מס' ע"ז צ"ל [גוי]. ולהעיר מרמב"ם הל' מאכלות אסורות (דפוס הנ"ל) פי"א ה"ח: כל מקום שנאמר גוי סתם הרי זה עובד ע"ז. וראה לקמן בפנים סעיף ג ובהערה 20. וראה אנצ' תלמודית שם.

(2) ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות כד (וש"נ): אע"ג דהרמב"ם סידרא ולישנא דמתני' נקט . . . הרמב"ם דבתראה הוא . . . הו"ל לפרש ולא לסתום דבריו. אבל ראה שד"ח כללי הפוסקים (סי' ה אות א) שמסיק כהדיעות שהרמב"ם דרכו לתפוס לשון התלמוד בקיצור ומה שנפרש בלשון התלמוד נפרש כלשונו. ולהעיר בענינינו שבהלכה שלפנ"ז (ה"ז) על הדין דהיו עולין במעלה או יורדין בירידה לא יהי' ישראל למטה כו' אלא ישראל למעלה כו', מוסיף ביאור "שמא יפול עליו להמיתו", שאינו בגמרא שם.

דבריו?

מביא פירוש"י עה"ת ומבאר דכן היא דעת**הרמב"ם**

ב. והנה רש"י בפירושו לגמ' ע"ז הנ"ל מבאר ש"כדרך שעשה יעקב" היינו שאמר לעשיו מפני סכנת נפשות "אבוא אל אדוני שעירה" ובפועל "לא הלך עד שעיר" כי "אם יעקב נסע סכותה" ומזה למדים שאם הנכרי שואלו "להיכן הולך" צריך לומר לו מקום שאינו מתכוין ללכת אליו: "אם" היה צריך לו לילך עד פרסה יאמר לו ב' פרסאות אני צריך לילך, אולי ימתין הנכרי מלהכותו עד פרסא שניה וזה יפרוש ממנו קודם לכן".

אמנם במדרש¹² עה"פ "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" איתא: חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו שהלך יעקב אבינו אצל עשיו להר שעיר מימיו, אפשר יעקב אמיתי היה ומרמה בו, אלא אימתי היה הוא בא אצלו לעתיד לבוא, הה"ד ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו (עובדיה א, כא) ע"כ, וממדרש זה מוכח דיעקב אמר מלכתחילה דבר שכולו אמת, ולכן הוא מקשה "ולא מצאנו שהלך יעקב וכו'".

ולכאורה צ"ל שדברי הגמ' ודברי המדרש דעות חלוקות הן¹³, דלדעת הגמ' נאלץ יעקב לומר לעשו דבר שאינו נכון משום חשש סכנת

עוצ"ע שהשמיט הרמב"ם את הפסוק השני שהובא בגמרא "ויעקב נסע סכותה", וא"כ הרי העיקר חסר מן הספר, שהרי עיקר הראיה מיעקב שהרחיב את הדרך הוא מהא דויעקב נסע סכותה (ולא שעירה) ואמאי השמיטו, (ועוד כמה דיוקים⁸).

"בפרק ב' דע"ז". אבל דין זה ד"לא יתלוה עמהן בדרך" לא מצאתיו בע"ז שם (לפנינו) (בע"ז טו, ב לגירסת הרי"ף: "ואין מתלוין עמהן" (בדרך – ג' הר"ח ברי"ף). אבל בגמ' לפנינו וכן בתוספתא שם ליתא ובכל אופן אינו בפ"ב דע"ז, ולכאורה י"ל דמקורו מב"ר (שם, טו) עה"פ ויאמר לו עשיו אציגה נא עמך גו' – "בקש ללוותו ולא קבל עליו". אבל משום מוכח רק שחשודין על הגזל (כהמעשה שהובא מרבי ולא הגיע לעכו עד שמכר הסוס שלו), כמפורש במפרשי המדרש שם (יפ"ת, ונזר הקדש הארוך). אבל ברמב"ם הובא זה בההלכה שבה מדובר ע"ד שגוים חשודים על שפיכת דמים. וע"פ הנ"ל אולי יש לומר שמקורו מתוספתא וירושלמי הנ"ל, שכותבים "ירחיב לו הדרך" בבבא בפ"ע, לפני "שאלו לאן אתה הולך" (כנ"ל) ובפשטות יותר יש לומר דגם זה נלמד מגמרא דידן בע"ז "ישראל שנודמן לו נכרי בדרך" ולא נקט "ישראל שהולך עמו בדרך", שמזה מובן דאין לישראל להתלוות עמו בדרך (מעצמו) – ראה עין יעקב לע"י ז"ל דהא דלא נקט כו' ישראל שהולך עמו בדרך כו' משום דבאמת אין להשתתף ולחבר וראוי למנוע מהם". ועפ"ז מובן הכסף משנה (שבתחילת ההערה).

(7) גם בר"ח ע"ז שם לא הביא פסוק הב' וכתוב ויעקב נסע סכותה רק פסוק הא' עד אשר אבוא, אבל הרי ממשיך "כמה שעשה יעקב. . והלך הוא למקום אחר", משא"כ ברמב"ם.

(8) ראה לקו"ש שבהערה 15. שמדייק ששינה הרמב"ם מל' הגמרא, וע"ש שאפשר היתה לו גי' אחרת בגמ'.

(9) לשון רש"י ע"ז שם סע"ב ד"ה נסע. ועד"ז בר"ן שם. ובר"ח: והלך הוא למקום אחר.

(10) לשון רש"י (ועד"ז בר"ן) ע"ז שם.

(11) כ"ה ברש"י שבש"ס, וברש"י שבע"י: אני רוצה לילך שמא כו'.

(12) ב"ר פע"ח, יד (בסופו). יל"ש כאן עה"פ (רמז קל"ג).

(13) וכן משמע לכאורה בירושלמי ע"ז שם, שבהמשך למאמר הנ"ל איתא: א"ר הונא לא מצינו שהלך יעקב אבינו לשעיר א"ר יודן ברי' דרב לעתיד לבא כו'.

בהמשך שנתכוון לעתיד לבוא, כי פירוש "הרחיב" לו הדרך" אינו שאומר לו דרך ארוכה יותר (דאז יותר הול"ל "האריך לו הדרך", אלא שהרחיב לו את אותה הדרך, היינו שדרכו תהא בזמן ממושך יותר, בהפסקות ושהיות כו' וכדמוכח מהמשך הכתוב "ואני התנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים" שההילוך יהיה לאט, ובחניות תכופות, עד שסו"ס יבוא "אל אדוני שעירה"¹⁵. אשר לפי"ז נמצא שלא אמר יעקב דבר בלתי אמיתי.

ומעתה נראה לומר שזוהי גם שיטת הרמב"ם ב"ירחיב לו הדרך", שצריך "להרחיב" את הדרך לפני הנכרי, שיקח לו זמן מרובה עד שיגיע למקום פלוני, ועי"ז יפרוש הנכרי ממנו.

ולפי"ז אתי שפיר לשון הרמב"ם "כדרך שהרחיב יעקב לעשיו שנאמר עד אשר אבוא אל אדוני שעירה", שהרחבת הדרך של יעקב היתה במה שאמר "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" (שיקח לו זמן רב "לרגל המלאכה והילדים" עד שיגיע לשם), ומכאן שעל כל אחד לעשות כן, ומכיון שלענין זה אי"צ לפסוק "ויעקב נסע סכותה"¹⁶ לכך השמיטו הרמב"ם.

נפשות, כי הוא הולך לשעיר, אף שלא נתכוון לעשות כן, אבל לדעת המדרש לא התיירא יעקב מעשיו ובמילא לא היתה לו סיבה להרחיב לו את הדרך שהוא הולך לשעיר, וע"כ צ"ל שנתכוון "לעתיד לבוא".

אולם מצאנו לרש"י בפירושו עה"ת עה"פ "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" שהרכיב את שני הפירושים הנ"ל כאחד, וז"ל: הרחיב לו הדרך שלא הי' דעתו ללכת אלא עד סוכות אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי אצלו והוא לא הלך, ואימתי ילך בימי המשיח שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו עכ"ל, דלפירושו נמצא שגם לפי דברי הגמ' יש מקום למה שאמרו במדרש שיעקב נתכוון ש"ילך בימי המשיח".

[משא"כ בפירושו לגמ' הכריח מהא דיעקב "הרחיב לו את הדרך" שיאמר לנכרי דבר שאינו אמיתי כדי לינצל ממנו¹⁴, שביאור זה שונה מהביאור שבפירושו עה"ת.]

ונתבאר במקום אחר בכוונת פרש"י עה"ת במ"ש "ירחיב לו הדרך" אי"ז סותר למש"כ

יעקב שלא שיקר לעשיו דכוונתו היה על לעתיד כו', ע"ש, אבל רש"י בפירושו לש"ס אינו מפרש כן, כנ"ל.

15 ראה לקוטי שיחות ח"כ וישלח (ב) ביאור פרש"י עה"ת באורך.

16 ומה שבגמרא מובא גם הפסוק "ויעקב נסע סכותה" – יש לומר (לדעת הרמב"ם) שאין זה ראי' על זה שיעקב הרחיב לו הדרך, כ"א להורות איך הועילה עצה זו (להרחיב לו הדרך) להיפטר מעשיו בפועל.

17 ראה פי' ר"ח שם "הרחיב להן את הדרך ואמר להן לפומבדיתא כו'".

14 ויש מפרשים (ראה חדא"ג ועץ יוסף ע"ז שם, ועוד. וראה נחלת יעקב על פירש"י, יפת תאר (הארוך), ידי משה ונזר הקדש (הארוך) לב"ר שם. ועוד) שאף שלמדים מיעקב מ"מ כיון שמדתו מדת האמת וכד' המדרש הנ"ל "יעקב אמיתי היה", הרי גם כשעשיו הבין אחרת ממה שהיה בפועל מ"מ דבורו אמת היה; אבל בשאר בנ"א שאינם בדרגא זו אפ"ל מפני הסכנה דבר בלתי אמיתי. אבל קשה לומר כן, שהרי ל' הגמ' הוא: "ירחיב לו את הדרך כדרך שעשה יעקב", ומשמע שהיא אותה הרחבת דרך כמו שהיה אצל יעקב, ומה"ת להקל בזה (בעיון יעקב לע"י ע"ז שם: אפשר ג"כ הכונה בדרך זה כמו שעשה

למעלה כו", ועד"ז איפוא הוא הדין ד"שאלו להיכן הולך וכו", שאף הוא משום שחשודים בשפ"ד. ואופן הב' - ד"שאלו להיכן הולך" הוי הלכה מסויימת, שחמורה יותר מקודמותיה, כיון שנכרי זה ש"שאלו להיכן הולך" אינו רק חשוד באופן כללי על שפ"ד, אלא שאלתו "להיכן הוא הולך" הוי ראייה מוכחת שכוונתו לרעה, ובזה עצמו יוצא מגדר "חשד" גרידא והוא "ברי היזקא".

ומהנפק"מ שיש לומר בין שני האופנים הנ"ל להלכה, הוא לדעת הפוסקים¹⁹ שבזמן הזה²⁰ הרי נכרים "אין רגילין בכך (על שפ"ד) ואדרבה מכין ועונשין חיוב מיתה על הרוצח, לא מקרי חשידי אשפיכת דמים בזמן הזה"²¹

19 שו"ת חוות יאיר סי' סו הקשה שהרי גבי גזירות חז"ל קי"ל אפי' בטל הטעם הגזירה קיימת. (אבל ראה שם סי' עג). המאירי (ראה בהערה הבאה).

20 לכאורה מדברי התשובה בחו"י מובן שמפרש דמ"ש שגויים חשודין על שפ"ד היינו נכרי ולא עובד ע"ז. וכן משמע דעת אדה"ז (שהובא בהערה 22), אבל במאירי ע"ז (כו, א ד"ה הרבה וד"ה הגויים דזה שבזמנים אלו אין אדם נזהר מדברים אלו כלל כי הם כולם על אומות הקדומות שלא היו גדורות בדרכי הדתות והן אדוקות ומתמידות בעבודת אלילים כו' עקרי ע"ז. הא כל שהוא מעובדי האלהות אע"פ שאינו מכלל הדת אינו בדין זה (דחשודין על שפ"ד וגזל) כו'. ועד"ז כתב בכ"מ במס' ע"ז לענין סתם גוי בכמה דינים) ובמס' ב"ק, לז, ב. קיג, ב. ועוד. וראה לעיל הערה *1.

21 ביו"ד ריש סי' קנג דפוס ווילנא (וצילום ממנו) נדפסה הערה: כל הדינים בסימן קנג קנד קנה קנו נאמרו רק על זמן התלמוד שאז היו עובדי כוכבים פראים כו' אבל עתה כבר תמו כו' ולכן אין הדינים הללו נהוגים עוד בישראל בזה"ז - אבל כנראה הערה זו נכתבה מחמת הצענוז, כי בדפוסים ישנים (כמו: ויניציאה שנג) ליתא הערה זו. בב"י לטור או"ח סי' כ: לפי שהיו חשודים

מקשה על שיטת הרמב"ם וחוקר ביסוד הדין של "הרחבת הדרך לנכרי"

ג. אלא שלכאורה בדברי הגמ' שם משמע כפירוש רש"י על הגמ' ולא כדעת הרמב"ם [ופירוש רש"י עה"ת], שכן, אחר הדין דירחיב לו הדרך, מובאות שתי עובדות: מעשה בתלמידי ר' עקיבא שהיו הולכים לכזיב, פגעו בהן ליסטים, אמרו להן לאן אתם הולכים, אמרו להן לעכו, כיון שהגיעו לכזיב פירשו אמרו להן [תלמידי] מי אתם, אמרו להן תלמידי רע"ק, אמרו להן אשרי רע"ק ותלמידיו שלא פגע בהן אדם רע מעולם ע"כ, ושוב: רב מנשה הוה אזל לבי תורתא פגעו ביה גנבי כו', וההמשך היה ע"ד המעשה בתלמידי ר' עקיבא עיי"ש, ובפשטות הרי באו מעשיות אלו כראיה והוכחה ממעשה רב להלכה שאמרו לפנ"ז "שאלו להיכן הולך ירחיב לו את הדרך", שע"י שהרחיבו את הדרך ניצלולו, והרי בעובדות אלו אמרו דבר בלתי אמיתי שהם הולכים למקום רחוק בשעה שהלכו רק למקום קרוב¹⁸, וא"כ הרי אא"ל בפ"י הגמרא "ירחיב" דהיינו שהדרך תהא ממושכת בזמן.

ונראה דהנה יש לחקור בגדר האי דינא ד"שאלו להיכן הולך", די"ל בב' אופנים: אופן הא' - דהוא ככל הני הלכתא דמובא לפנ"ז דיסודן בהא דנכרים בכלל חשודים עד שפ"ד, ושלכן "לא יתייחד אדם עמהן"; "נזדמן לו נכרי בדרך טופלו לימינו"; "היו עולין במעשה או יורדין בירידה לא יהא ישראל למטה ונכרי

18 בעיון יעקב לע"י שם מפרש דתלמידי רע"ק התכוונו ג"כ לילך אח"כ לעכו ולא ששיקרו, וכן רב מנשה אפשר שאיירי בכה"ג, אבל לכאורה זהו דלא כפירוש הפשוט בגמרא.

הולך" הוא דין מיוחד דמוכחא מילתא דכוונתו של הנכרי להזיק לו, והכריח כן מפשט הגמ', דבהמשך להלכה ד"ירחיב לו הדרך" הביאו את שתי המעשיות הנ"ל, שבהן "פגעו בהן לסטים" ו"פגעו בהן גנבי", דמזה מוכח דנכרי שהולך עמו בדרך ו"שאלו להיכן הולך" הוא בגדר מזיק ודאי, כליסטים וגנבי²⁴, ולפיכך פירש דבכה"ג דברי היזקא לא סגי בדיבור בעלמא, אלא צריך להטעותו באופן ברור "אם היה צריך לו לילך עד פרסה יאמר לו ב' פרסאות אני צריך לילך, אולי ימתין העכו"ם מלהכותו עד פרסה שניה וזה יפרוש ממנו קודם לכן", וכדמוכח ממעשה רב דהסיפורים הנ"ל בגמרא שגם בכה"ג דברי היזקא הועילה עצה זו להיפטר מן הסכנה.

אבל הרמב"ם ס"ל דכיון דדין זה ד"שאלו להיכן הולך" בא בהמשך לשאר הדינים הנ"ל, אין סברא לחלק ביניהם, ודין אחד להם²⁵, וממילא גם באופן ש"שאלו להיכן הולך" אינו אלא בגדר החשד הכללי דחשודים על שפ"ד, ולכן ס"ל דהעצה לכך היא, הרחבת הדרך, וכנ"ל שלא לומר לו את המקום שהוא הולך אליו **בעת**, אלא שמתכוין להתמהמה בדרכו עד שיגיע למחוז חפצו (והרי זה בדוגמת יעקב

(כמובן מדבריו, ועיי"ש שכתב שהנ"ל כתב רק ללמוד זכות על הנשים כו', אבל הזהיר בני מדינתו שאשה לא תלך לבית ערל בלי שומר), וא"כ מובן דכאשר גוי שאלו להיכן הולך, ה"ז מורה (לדעת רש"י) שדעתו להזיק).

24 וראה בגמרא שם ובפרש"י ד"ה לסטים דישראל היו.

25 וזה שהרמב"ם כתבו בהלכה בפ"ע, כי שאני דין זה שהוא באמירה, משא"כ הדינים שלפנ"ז שהזהירות מהנכרי היא ע"י הנהגה במעשה (או העדר העשי', כמו אל ישוח לפניו).

וע"כ בזה"ז אין איסור כ"כ להתייחד עם נכרי וכיו"ב²², ולפי"ז יצא נפק"מ לדינא בהא ד"שאלו להיכן הולך", דאי נימא שאינו אלא ככל הדינים שנאמרו מן החשד הכללי על שפ"ד, א"כ בזה"ז כיון שאינם חשודים על שפ"ד, ליתא לדין זה ואי"צ להרחיב לו את הדרך, אבל לפי הסברא הב' ד"שאלו להיכן הולך" הוא בגדר "ברי היזקא" כיון ש"שאלו כו", א"כ שייכי האי דינא גם בזה"ז²³.

תולה מח' רש"י (על הגמ') והרמב"ם בב' צדדי החקירה ועפי"ז מיישב דעת הרמב"ם

ד. ונראה שבזה הוא שנחלקו רש"י והרמב"ם, דרש"י בפ"י לגמ' ס"ל ד"שאלו להיכן

על שפ"ד בימים הקדמונים, אבל כנראה זה נוסף מחמת הצנזור, כי בדפוס (הראשון של הבית יוסף) וויניציאה ש"י (וכן בדפוס וויניציאה שכ"ד) – בחיי הב"י – ליתא, וגם כ' להלכה בשו"ע או"ח סי' כ' ס"ב דאין מוכרין טלית מצוייצת לעכו"ם שמא יתלוה עם י שראל בדרך ויהרגנו. וכן בשו"ע אדה"ז שם ס"ו. בבאר הגולה לשו"ע חו"מ סתכ"ה – בהדין דאסור להציל עכו"ם – כתב (ס"ק ש) "לא אמרו חז"ל דבר זה אלא על העכו"ם שהיו בזמניהם שהיו עובדי כו' אבל אלו הגוים אשר אנחנו . חוסים בצל כו' לא די שאין איסור להצילן אלא אפילו מחוייבים להתפלל בשלומה כו'" (וכ"ה גם בדפוס ראשון (אמ"ד תכד) של באר הגולה) – אבל לא כתבו בדין דחשודין על שפיכת דמים.

22 להעיר משו"ע אדה"ז או"ח שם: שהרי הוא לבוש בציצית ויתלוה עמו בדרך ויהרגנו הנכרי שהכנעני חשוד על שפיכת דמים.

23 שי"ל שאין הכוונה (להדיעה החוות יאיר (ולכאורה לדעת המאירי אינו כן – ראה לשונו שנעתק לעיל בהערה שם) שהגוים שבזמננו נשתנו טבעם ואינם שייכים לשפ"ד, כ"א דאין רגילין בכך כו' ומכין ועונשין כו'

ועשיו שלא היה הדבר בשעה שעשיו היה "ברי היזקא" אלא אדרבא. והיינו, שמיעקב למדין: (א) שזה נכנס בדין הכללי דחשודין על שפיכות דמים. (ב) אשר הדרך להזהר מזה הוא ע"י אמירה "עד אשר אבוא". הרחבת הדרך).

ושתי העובדות שהובאו כנ"ל בגמרא, ס"ל להרמב"ם, דהוי דין נוסף²⁶, ובאמת אם הוי

26) להעיר מב' הגירסאות: בגמ' (ועד"ז ברי"ף ועוד) "מעשה" (בלא וא"ו). ובע"י (ועד"ז בילקוט ורא"ש שם) "ומעשה" (בוא"ו).

27) ומה שלא הביאו הרמב"ם בפירוש להלכה – אולי י"ל כיון שלא נאמר בגמ' בפירוש, בסגנון של דין והלכה כ"א סיפור מעשה, וראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ב' ואות ה, שד"ח כללי הפוסקים שבהערה 2. וראה בהערה

פגעו בי' "ליסטים" או "גנבי" דאז הוי בגדר ברי היזקא, ובכה"ג דווקא לא סגי בהרחבת הדרך סתם, אלא יאמר לו דרך רחוקה יותר שהוא באמת אינו מתכוין להגיע אליה²⁷, ועי"ז "אולי ימתין" עם מזימתו להזיק עד לאותו מקום מרוחק, ובינתיים יפרוש ממנו²⁸.

(חידושים וביאורים בש"ס, ח"ג סי' מ"ב)

הבאה. ועצ"ע.

28) ואולי י"ל דעד"ז הוא לדעת הרי"ף והרא"ש עי' שם, שהעתיקו מעשה בתלמידי רע"ק שבגמרא (כי דוחק לומר שהוא בשביל לידע הפירוש בירחיב לו הדרך שיאמר להם דרך רחוקה יותר מאשר בדעתו לילך כהמעשה דתלמידי רע"ק) אף שהם ספרי פסקי הלכות, כי באו להשמיענו עוד דין כאשר ברי היזקא.